مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد
دوره بیست و یکم، شماره اول، بهار ۱۴۰۵
صفحه: ۱۵۲۸- ۱۵۱۴

Journal of Medical Education and Development
Vol. 21, No. 1, Spring 2026
Pages: 1514– 1528

رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران: یک مرور روایتی

حدیث براتی[۱]، اسحاق مرادی[۲]، اسماعیل فتاحی[۳*]

چکیده

مقدمه: رضایت تحصیلی یکی از مفاهیم کلیدی در حوزه آموزش عالی است. این مطالعه مروری روایی با هدف بررسی و تحلیل مقالات منتشر شده در ایران از سال ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۶ در مورد سطح رضایت تحصیلی، عوامل تعیین‌کننده آن و پیامدهای آموزشی انجام شد.

روش بررسی: این مطالعه از نوع مروری روایی بوده که مطالعات مرتبط بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۶ به صورت غیر نظام‌مند در پایگاه‌های داده مرتبط جستجو شدند. معیارهای ورود، مطالعاتی بودند که رضایت تحصیلی دانشجویان پزشکی ایران را گزارش می‌کردند. معیارهای خروج شامل مطالعات با موضوعات غیرمرتبط و مطالعاتی بود که فاقد داده‌های کمی یا کیفی در مورد رضایت بودند. داده‌های استخراج شده شامل طراحی مطالعه، حجم نمونه، ابزارهای مورد استفاده، یافته‌های کلیدی و محیط مطالعه بود.

نتایج: از مجموع ۳۲۹ مطالعه، نهایتا ۱۰ مطالعه انتخاب شدند که دانشکده‌های پزشکی متنوعی را در سراسر ایران پوشش می‌دادند. سطح رضایت تحصیلی از متوسط تا نسبتاً بالا متغیر بود. کیفیت محیط آموزشی، روش‌های تدریس و تعامل استاد و دانشجو قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های رضایت بودند. عوامل زمینه ای، از جمله سال تحصیلی و عملکرد تحصیلی نیز بر رضایت تأثیر گذاشتند. یادگیری آنلاین به دلیل تعامل محدود و چالش‌های زیرساختی با رضایت متوسطی همراه بود.

نتیجه‌گیری: بهبود رضایت تحصیلی نیازمند مداخلات چندوجهی از جمله بهبود محیط‌های یادگیری بالینی، توانمندسازی اعضای هیئت علمی، گسترش آموزش آنلاین تعاملی و ارائه حمایت روانی و مشاوره تحصیلی است. ابزارهای اندازه‌گیری استاندارد و مطالعات طولی برای درک بهتر عوامل تعیین‌کننده رضایت و اطلاع‌رسانی در سیاست‌ها و رویه‌های آموزشی در دانشکده‌های پزشکی ایران توصیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: رضایت تحصیلی، دانشجویان علوم پزشکی، ایران

۱- استادیار. مرکز تحقیقات ترومای جاده ای. پژوهشکده تروما، دانشگاه علوم پزشکی گیلان. رشت. ایران.
۲- مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ارومیه، ارومیه، ایران.
۳- استادیار. گروه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت . دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران.
* (نویسنده مسئول)؛ تلفن: ۰۹۸۱۳۳۳۸۴۹۴۱۱+ پست الکترونیکی:esmaeil.fattahi1@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵ / ۰۲ / ۱۱ تاریخ بازبینی: ۱۴۰۵ / ۰۲ / ۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵ / ۰۳ / ۲۰

CC BY-NC 4.0

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

مقدمه

رضایت تحصیلی از مفاهیم کلیدی در حوزه آموزش عالی بوده که به ادراک، نگرش و ارزیابی ذهنی دانشجویان از تجربه‌های آموزشی، محیط یادگیری و تعاملات دانشگاهی اشاره دارد. این مفهوم، ابعادی همچون کیفیت تدریس، محتوای درسی، تعامل با اساتید، امکانات آموزشی، نظام ارزشیابی، خدمات پشتیبانی و فضای روانی، اجتماعی دانشگاه را در بر می‌گیرد. رضایت تحصیلی نه‌تنها بازتابی از کیفیت نظام آموزشی است، بلکه به‌عنوان شاخصی مهم برای پیش‌بینی انگیزش تحصیلی، ماندگاری در تحصیل، پیشرفت علمی و سلامت روان دانشجویان نیز شناخته می‌شود (۱, ۲).

در آموزش علوم پزشکی، اهمیت رضایت تحصیلی دوچندان است. دانشجویان این حوزه، علاوه بر مواجهه با محتوای پیچیده نظری، درگیر آموزش‌های بالینی، مسئولیت‌های حرفه‌ای و تعامل مستقیم با بیماران نیز می‌باشند. کیفیت این تجارب آموزشی می‌تواند بر شکل‌گیری هویت حرفه‌ای، تعهد اخلاقی و شایستگی‌های بالینی آنان تأثیرگذار باشد(۳). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که نارضایتی تحصیلی در دانشجویان پزشکی و پیراپزشکی با افزایش فرسودگی تحصیلی، اضطراب، افت عملکرد و حتی ترک تحصیل ارتباط دارد (۴, ۵). از این‌رو، بررسی و پایش مستمر رضایت تحصیلی در این گروه از دانشجویان، یکی از الزامات ارتقای کیفیت آموزش پزشکی محسوب می‌شود.

در سطح جهانی، مطالعات متعددی به بررسی عوامل مرتبط با رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها بر نقش کیفیت برنامه درسی، شایستگی آموزشی اساتید، روش‌های تدریس فعال، حمایت آموزشی، محیط یادگیری بالینی و توازن میان زندگی شخصی و تحصیل تأکید داشته‌اند (۶-۹). به‌ویژه در دهه اخیر، با گسترش آموزش‌های الکترونیکی و مجازی، توجه پژوهشگران به تأثیر فناوری‌های آموزشی بر رضایت دانشجویان افزایش یافته است(۱۰). نتایج این مطالعات نشان می‌دهد که رضایت تحصیلی پدیده‌ای چندبعدی و وابسته به زمینه‌های فرهنگی، سازمانی و آموزشی است.

در ایران نیز طی سال‌های اخیر، پژوهش‌های متعددی در حوزه رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی انجام شده است. این مطالعات عمدتاً بر دانشجویان پزشکی، پرستاری، پیراپزشکی و رشته‌های وابسته تمرکز داشته و ابعادی مانند کیفیت آموزش بالینی، محیط یادگیری، خدمات آموزشی، آموزش مجازی و رابطه استاد–دانشجو را بررسی کرده‌اند (۱۱-۱۷). همچنین در برخی مطالعات در ایران با انجام نیازسنجی، الویت نیازهای دانشجویان، نیازهای روانی و اجتماعی و سپس نیازهای آموزشی و نیازهای اقتصادی و رفاهی گزارش شده است. هر چند تعمیم این نیازها به تمام دانشگاه‌ها از محدودیت‌های مطالعه مذکور بوده است اما می توان برآورد کرد که توجه به برخی از این نیازها می تواند در راستای رضایت تحصیلی باشد (۱۸, ۱۹).

با وجود افزایش حجم مطالعات در این حوزه، بررسی نظام‌مند و یکپارچه شواهد موجود در ایران همچنان محدود است. بیشتر پژوهش‌ها به‌صورت مقطعی، تک بعدی و با استفاده از ابزارهای متفاوت انجام شده‌اند که مقایسه و تعمیم نتایج را با دشواری مواجه می‌سازد. تنوع در پرسشنامه‌های مورد استفاده، تفاوت در حجم نمونه، ناهمگونی در روش‌های تحلیل آماری و تمرکز بر رشته‌ها یا دانشگاه‌های خاص، از جمله محدودیت‌های مطالعات پیشین محسوب می‌شود (۱۵, ۲۰-۲۶). افزون بر این، تاکنون مرور جامعی که به‌طور اختصاصی به بررسی روند ده‌ساله رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران بپردازد، کمتر گزارش شده است. از سوی دیگر، تحولات اخیر در نظام آموزش پزشکی کشور، از جمله توسعه آموزش مجازی در دوران همه‌گیری کووید-۱۹، بازنگری برنامه‌های درسی، و افزایش توجه به اعتباربخشی آموزشی، ضرورت بازنگری در وضعیت رضایت تحصیلی دانشجویان را بیش از پیش برجسته کرده است (۲۷-۲۹). تحلیل شواهد

CC BY-NC 4.0

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

موجود می‌تواند به شناسایی نقاط قوت و ضعف نظام آموزشی و طراحی مداخلات مبتنی بر شواهد کمک کند.

بر این اساس، هدف از انجام این مطالعه مرور روایتی، بررسی مطالعات منتشرشده در بازه زمانی ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۶ ، درباره رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران است. این مرور روایی، با تجمیع یافته‌های موجود، الگوهای غالب، عوامل مؤثر، خلأهای پژوهشی و مسیرهای پیشنهادی برای تحقیقات آینده را مشخص می‌سازد تا زمینه‌ای برای ارتقاء سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی آموزشی موثر و هدفدار در نظام آموزش علوم پزشکی کشور فراهم آورد.

روش بررسی

مطالعه حاضر به‌صورت یک مرور روایتی (Narrative Review) طراحی و اجرا گردید . مرور روایتی یکی از انواع مطالعات مروری است که با هدف ارائه تصویری جامع، تفسیری و تحلیلی از شواهد موجود درباره یک موضوع انجام می‌شود. برخلاف مرور نظام‌مند که بر اساس یک سؤال پژوهشی بسیار مشخص، راهبرد جستجوی کاملاً ساختارمند و بازتولیدپذیر، ارزیابی رسمی کیفیت مطالعات و در صورت امکان سنتز کمی انجام می‌شود، مرور روایتی معمولاً برای موضوعات گسترده‌تر، چندبعدی‌تر و دارای شواهد ناهمگون مناسب است. در این نوع مرور، هدف اصلی شناسایی الگوهای مفهومی، تبیین پراکندگی شواهد، مقایسه یافته‌ها و ارائه تفسیر انتقادی از ادبیات موجود است. در مرور روایتی ممکن است جستجو به اندازه مرور نظام‌مند جزئی و بازتولیدپذیر نباشد و ارزیابی رسمی کیفیت مطالعات نیز الزاماً انجام نشود؛ بنابراین انتخاب، سازمان‌دهی و تفسیر مطالعات تا حدی به تجربه، دانش تخصصی و قضاوت علمی پژوهشگران وابسته است. با وجود این، در مطالعه حاضر تلاش شد برای افزایش شفافیت، پایگاه‌های داده، کلیدواژه‌ها، معیارهای ورود و خروج و مراحل انتخاب مطالعات به‌طور روشن گزارش شوند.

هدف از انتخاب این رویکرد، ارائه توصیف جامع، تحلیلی از شواهد موجود درباره رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران، تعیین عوامل مؤثر و شکاف‌های پژوهشی در بازه زمانی ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۶ بود. با توجه به ناهمگونی طراحی مطالعات، ابزارهای اندازه‌گیری و متغیرهای مورد بررسی، استفاده از روش مرور روایتی نسبت به مرور نظام‌مند یا متاآنالیز مناسب‌تر تشخیص داده شد.جستجوی الکترونیکی مقالات در پایگاه‌های داده زیر انجام شد:

PubMed/MEDLINE, Scopus, Web of Science, Scientific Information Database (SID), IranMedex, MagIran

همچنین، فهرست منابع مقالات منتخب به‌صورت دستی بررسی شد تا مطالعات مرتبط احتمالی که در جستجوی اولیه شناسایی نشده بودند، استخراج گردند. جستجو با استفاده از ترکیبی از کلیدواژه‌های فارسی و انگلیسی و عملگرهای بولی (AND, OR) انجام شد. مهم‌ترین کلیدواژه‌ها عبارت بودند از :رضایت تحصیلی، رضایت آموزشی، دانشجویان علوم پزشکی، محیط یادگیری، آموزش پزشکی، آموزش مجازی و همچنین کلیدواژه‌های انگلیسی شامل موارد زیر بود.

Academic satisfaction, Student satisfaction, Medical Students, Health Sciences Students, Learning environment, Educational Satisfaction, Medical Education, Iran

سپس جستجوها محدود به بازه زمانی ژانویه ۲۰۱۶ تا دسامبر ۲۰۲۶ و زبان‌های فارسی و انگلیسی گردید. مطالعات واجد شرایط ورود به مرور شامل موارد زیر بودند: مقالات پژوهشی اصیل(Original Articles) مشروط بر اینکه مطالعات بر روی دانشجویان رشته‌های علوم پزشکی در ایران (پزشکی، پرستاری، پیراپزشکی، دندان‌پزشکی، داروسازی، بهداشت و رشته‌های وابسته) انجام شده باشد. مطالعات شامل بررسی مستقیم رضایت تحصیلی یا ابعاد مرتبط با آن بودند که

CC BY-NC 4.0

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

در بازه زمانی ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۶ منتشر شده باشد بطوری که دسترسی به متن کامل مقاله منتشر شده در مجلات معتبر نمایه‌شده در پایگاه‌های علمی هم وجود داشته باشد. مطالعات با معیارهای خروج زیر از مرور حذف شدند شامل؛ مقالات مروری، نامه به سردبیر، گزارش موردی و خلاصه مقالات همایش‌ها، مطالعات انجام‌شده خارج از ایران، پژوهش‌هایی که رضایت تحصیلی را به‌صورت غیرمستقیم یا حاشیه‌ای بررسی کرده بودند، مقالات بدون متن کامل قابل دسترسی، مطالعات با گزارش‌دهی ناقص روش‌شناسی.

فرآیند انتخاب مقالات

فرآیند انتخاب مطالعات در چهار مرحله انجام شد شامل استخراج تمام منابع حاصل از جستجو در پایگاه‌های داده و سپس مرحله غربالگری شامل حذف موارد تکراری و بررسی عنوان و چکیده بوده است. مرحله بعد بررسی متن کامل مقالات منتخب و نهایتا انتخاب مطالعات واجد شرایط برای ورود به مرور روایتی صورت گرفت. در هر مرحله، مقالات توسط دو پژوهشگر بررسی و موارد مشکوک، مجدداً ارزیابی گردیدند (نمودار ۱).

استخراج داده‌ها

از هر مقاله وارد شده به مطالعه، اطلاعات زیر استخراج و در فرم استاندارد ثبت شد: نام نویسندگان، سال انتشار، محل و دانشگاه محل انجام مطالعه، رشته تحصیلی شرکت‌کنندگان، حجم نمونه، ابزار اندازه‌گیری رضایت، متغیرهای مرتبط بررسی‌شده، یافته‌های اصلی، محدودیت‌های گزارش‌شده.

روش تحلیل و ترکیب یافته‌ها

با توجه به ناهمگونی مطالعات واردشده از نظر طراحی پژوهش، ابزارهای اندازه‌گیری، جمعیت مورد بررسی و متغیرهای مرتبط با رضایت تحصیلی، انجام فراتحلیل یا سنتز کمی امکان‌پذیر نبود. بنابراین، یافته‌ها با استفاده از رویکرد سنتز روایی و تحلیل محتوای کیفی کلاسیک بر اساس متن گزارش‌شده در مقالات واردشده ترکیب شدند. لازم به ذکر است که در این مطالعه، منظور از تحلیل محتوای کیفی، تحلیل داده‌های خام مصاحبه یا داده‌های اولیه شرکت‌کنندگان نبود؛ بلکه واحد تحلیل شامل یافته‌های کلیدی، متغیرهای مرتبط، توضیحات نویسندگان درباره عوامل مؤثر بر رضایت تحصیلی و محدودیت‌های گزارش‌شده در مطالعات منتخب بود.

در مرحله نخست، یافته‌های اصلی هر مطالعه استخراج و چندین بار مرور شد. سپس مفاهیم مرتبط با رضایت تحصیلی، مانند انگیزش تحصیلی، کیفیت آموزش بالینی، تعامل استاد و دانشجو، امکانات آموزشی، آموزش الکترونیکی، سلامت روان، حمایت اجتماعی و چالش‌های دانشجویان بین‌المللی به‌عنوان کدهای اولیه ثبت شدند. در مرحله بعد، کدهای مشابه و هم‌پوشان در مقوله‌های مفهومی گسترده‌تر ادغام شدند. در نهایت، مقوله‌ها در قالب تم‌های اصلی شامل عوامل فردی و انگیزشی، عوامل آموزشی و بالینی، عوامل انسانی و تعاملی، عوامل فناورانه، محیط یادگیری و عوامل حمایتی/اجتماعی سازمان‌دهی شدند. نتایج این فرایند در قالب سنتز روایی در متن بحث و به‌صورت خلاصه در جدول ۲ گزارش شد.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

CC BY-NC 4.0

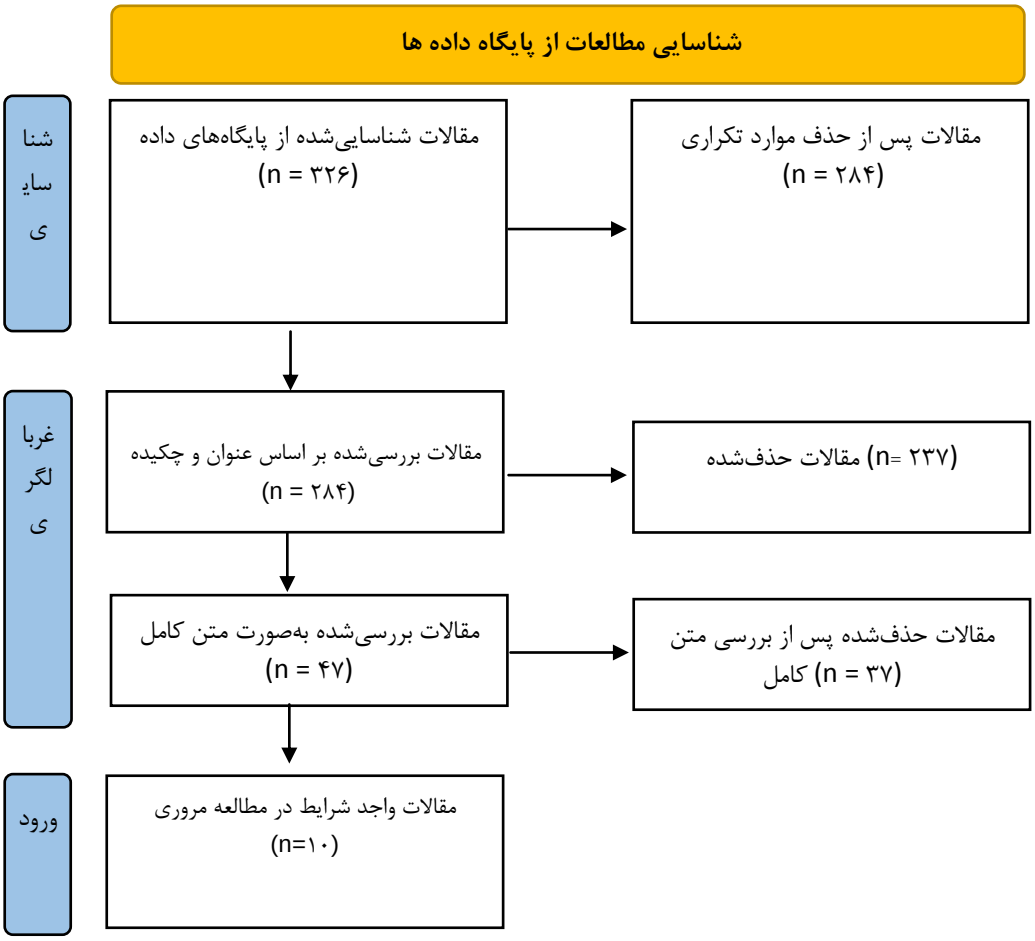

نمودار۱: روند انتخاب مقالات

نتایج

بعد از غربالگری نهایی تعداد ۱۰ مقاله واجد شرایط بررسی از مجموع ۳۲۹ مقاله جستجو شده، انتخاب گردید. به طور کلی بیشتر مطالعات از طراحی مقطعی و ابزارهای خودگزارشی استفاده کرده بودند و در اکثر مطالعات، میزان رضایت، نسبی و متوسط بود و برخی مطالعات نیز به مشکلات مربوط به عدم رضایت تحصیلی و عوامل مربوط به آن اشاره کرده بودند. حدود نیمی از پژوهش‌ها از پرسشنامه‌های محقق‌ساخته بهره برده‌اند که اعتبارسنجی آن‌ها در برخی موارد محدود بوده است. همچنین، مطالعات مرتبط با آموزش مجازی عمدتاً پس از سال ۲۰۲۰ منتشر شده‌اند و نشان‌دهنده تأثیر همه‌گیری کووید-۱۹ بر حوزه پژوهش است. مشخصات و سایر یافته‌های کلیدی مقاله‌های منتخب در جدول شماره ۱ نشان داده شده است.

CC BY-NC 4.0

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

جدول شماره ۱: خلاصه مطالعات درباره رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران(۲۰۱۶–۲۰۲۶)

ردیف	نویسندگان	محل مطالعه و سال	نمونه	ابزار اندازه‌گیری	یافته کلیدی
۱	عابدی و همکاران(۳۰)	کرمانشا ه ۲۰۲۵	۳۴۰ دانشجوی پرستاری	مقیاس انگیزش تحصیلی والرند و پرسشنامه رضایت تحصیلی مطلق	بیشتر دانشجویان رضایت متوسط و انگیزه بالایی را گزارش کردند، و دانشجویان دختر در هر دو زمینه نمرات بالاتری کسب کردند.
۲	حسینی و همکاران(۳۱)	تهران ۲۰۲۲	۱۱۸ دانشجوی پزشکی سال چهارم و پنجم	پرسشنامه محقق ساخته	اکثر شرکت‌کنندگان تمایل مطلوبی برای شرکت در دوره کارآموزی بالینی ابراز کردند و میزان بالایی از رضایت را نشان دادند.
۳	سالاری و همکاران(۲۴)	رشت ۲۰۱۶	۱۰۶ دانشجوی پزشکی	پرسشنامه محقق‌ساخته	نتایج نشان داد که ۵۰ درصد از کارآموزان از کیفیت آموزش بسیار راضی بودند و همچنین از مؤلفه‌های آموزش بالینی مانند آشنایی با اهداف دوره و مهارت‌های بالینی دانشجویان رضایت بالایی نداشتند.
۴	محترم و همکاران(۱۲)	شیراز ۲۰۲۲	۲۴۰ دانشجو	پرسشنامه محقق ساخته	رضایت دانشجویان از کیفیت آموزش الکترونیکی و هر یک از ابعاد آن در طول همه‌گیری کووید-۱۹ در حد متوسط بود.
۵	امینی و همکاران(۱۴)	اردبیل ۲۰۲۴	۲۵۵ دانشجوی پزشکی	فرم اطلاعات جمعیت‌شناختی، نسخه فارسی پرسشنامه «سیستم ارزیابی کیفیت تدریس» و پرسشنامه «رضایت دانشجویان پزشکی از آموزش بالینی»	میزان رضایت دانشجویان پزشکی از آموزش بالینی در حد متوسط بود. همچنین بازخورد مداوم و سازنده در پرورش توسعه حرفه‌ای دانشجویان در آموزش بالینی بسیار مهم می باشد
۶	ناخدا و همکاران(۳۲)	تهران ۲۰۲۰	۱۷ دانشجوی خارجی(بین المللی)	مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته فردی	عوامل اصلی نارضایتی دانشجویان پزشکی بین‌المللی شامل مهارت پایین زبان، عدم حمایت مالی، ضعف در فرآیندهای دانشگاهی-آموزشی و مدیریتی، و ضعف در فرآیندهای مشاوره و اطلاع‌رسانی، مشکلات رفاهی و برخوردها و تعاملات نامناسب بود
۷	حسین زاده و همکاران(۳۳)	ساوه ۲۰۲۴	۱۰۰ دانشجو	پرسشنامه استاندارد سلامت عمومی و پرسشنامه رضایت از رشته تحصیلی.	نتایج این مطالعه نشان داد که میانگین رضایت از رشته تحصیلی در سطح متوسطی بود و میانگین نمرات سلامت عمومی دانشجویان در محدوده اختلال خفیف ارزیابی شد.

CC BY-NC 4.0

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

جدول شماره ۱: خلاصه مطالعات درباره رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران(۲۰۱۶–۲۰۲۶)

ردیف	نویسندگان	محل مطالعه و سال	نمونه	ابزار اندازه‌گیری	یافته کلیدی
۸	محمد نژاد و همکاران(۳۴)	اهواز ۲۰۱۹	۳۹۰ دانشجو	ارزیابی رضایت دانشجویان پرستاری بالینی: نسخه اصلاح‌شده پرسشنامه	میزان رضایت دانشجویان در حیطه‌های مختلف پرسشنامه متفاوت است. بیشترین میزان رضایت دانشجویان مربوط به حیطه سوم با عنوان «رفتار مربی» و کمترین میزان رضایت دانشجویان به ترتیب مربوط به حیطه‌های پنجم و هفتم با عنوان «جو عاطفی و یادگیری در محیط بالینی» و «ایجاد فرصت‌های مناسب یادگیری» بود.
۹	یکه فلاح و همکاران(۳۵)	قزوین ۲۰۲۱	۴۲۰ دانشجو	پرسشنامه Kaur و همکاران (۲۰۲۰).	به طور کلی ۵۹ درصد از دانشجویان رضایت نامطلوب داشتند. نتایج نشان داد که میانگین نمرات ابعاد آموزش و یادگیری؛ بازخورد و ارزیابی؛ انعطاف‌پذیری و تناسب؛ و حجم کار در بین دانشجویان با رضایت مطلوب بیشتر از دانشجویان با رضایت نامطلوب بود.
۱۰	فارسی و همکاران(۳۶)	تهران ۲۰۲۱	۱۳۷ دانشجو	پرسش نامه سنجش کیفیت آموزشی و پرسشنامه رضایت دانشجویان	رضایت از کیفیت دوره آموزشی ۶۶ درصد و رضایت از آموزش مجازی ۵۶ درصد بوده است.

دسته‌بندی و کدگذاری مفاهیم استخراج‌شده از ۱۰ مطالعه بررسی رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران در جدول ۲ نشان داده شده است. در این جدول، عوامل مؤثر بر رضایت تحصیلی در قالب کدهای اولیه، مقوله‌های مرتبط، تم یا مفهوم کلی و منبع ارائه شده است. این دسته‌بندی بر اساس تحلیل محتوای متون مطالعات کیفی و داده‌های کمی مرتبط با رضایت دانشجویان انجام شده و شامل جنبه‌های انگیزشی، جمعیت‌شناختی، محیطی، تجربی و فناوری آموزشی می‌باشد. به طور کلی یافته‌ها نشان می‌دهند که رضایت تحصیلی دانشجویان تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل فردی و محیطی است.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

CC BY-NC 4.0

جدول شماره ۲: مقوله‌بندی مفاهیم استخراج‌شده از یافته‌های مطالعات واردشده درباره عوامل مؤثر بر رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران

کد اولیه	مقوله	تم/مفهوم کلی	منبع
انگیزه تحصیلی، عملکرد علمی	عوامل انگیزشی و تحصیلی	رضایت تحصیلی و موفقیت علمی	(۳۰)
جنسیت، تفاوت‌های زن و مرد، نگرش کوتاه‌مدت، رویکرد بلندمدت	ویژگی‌های جمعیت‌شناختی	تأثیر تفاوت‌های فردی	(۳۰)(۳۵) ، (۳۴) ،
وضعیت تاهل، حمایت خانوادگی، محل زندگی، شغل والدین	زمینه خانوادگی و اجتماعی	عوامل محیطی و حمایت اجتماعی	(۳۰)
کیفیت آموزش بالینی، تعامل با بیماران، تجربه عملی	تجربه بالینی	رضایت از آموزش عملی و بالینی	(۳۱) (۱۴)،(۱۲)، (۲۴) ، (۳۳ ,۳۲,(۳۴) ،
روش‌های ارزیابی، اهداف آموزشی، حضور اساتید، گزارش‌های صبحگاهی	فرآیندهای آموزشی و ارزیابی	کیفیت برنامه‌ریزی آموزشی	(۳۱)(۱۴) ، (۲۴) ،
امکانات و تجهیزات بالینی، منابع آموزشی، تعداد دانشجویان در گروه	زیرساخت و منابع آموزشی	تأثیر محیط آموزشی بر رضایت	(۲۴)
آموزش الکترونیکی، کیفیت تجهیزات، زمان‌بندی کلاس، تعامل استاد و دانشجو	تجربه یادگیری آنلاین	رضایت از آموزش دیجیتال	(۱۲)(۳۵)،
بازخورد اساتید، رفتار حرفه‌ای، حمایت عاطفی، نقش الگویی	نقش اساتید و تعامل انسانی	عوامل انسانی و مربیگری	(۱۴)(۳۴) ، (۳۲)،
استرس محیط، فرصت یادگیری، جو احساسی	محیط یادگیری	تأثیر محیط روانی و احساسی بر رضایت	(۳۴)
دانشجویان بین‌المللی، ضعف زبان، مشکلات مالی و رفاهی، تبعیض	چالش‌های ویژه دانشجویان بین‌المللی	موانع یادگیری و رضایت در جمعیت خاص	(۳۲)،
دسترسی به اطلاعات، استانداردسازی محتوا، پلتفرم‌های دیجیتال، آموزش مبتنی بر شایستگی	ابزارها و روش‌های آموزشی نوین	تکنولوژی و آموزش سازمان‌یافته	(۳۶)
تجربه نخستین بالینی، فرصت‌های عملی، تعامل با پرسنل	شروع تجربه بالینی	اهمیت اولین تجربه در رضایت و اعتماد به نفس	(۳۴)
انعطاف‌پذیری، مدیریت حجم کار، بازخورد مناسب	عوامل سازمانی و فرآیندی	سازماندهی کلاس و بهبود تجربه یادگیری	(۳۵)(۱۲) ،

این مرور روایی نشان داد که رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران یک پدیده‌ی چندبعدی است که به‌طور همزمان تحت تأثیر عوامل فردی، محیطی، آموزشی و سازمانی قرار دارد. نتایج مطالعه‌های داخلی عمدتا نشان می‌دهد که عوامل انگیزشی، کیفیت آموزش بالینی، نقش اساتید، فرآیندهای ارزیابی و امکانات آموزشی به‌طور قابل توجهی با رضایت تحصیلی دانشجویان ارتباط دارند(۱۴, ۳۰, ۳۳, ۳۶).

این یافته‌ها با شواهد بین‌المللی مانند یافته‌های مطالعه Medina Ramirez و همکاران همسو است که نشان دادند که رضایت تحصیلی در آموزش پزشکی تابعی از تجربه آموزشی، پشتیبانی اجتماعی و عوامل فرهنگی-روانی است(۳۷). این الگو نشان می‌دهد که رضایت تحصیلی در دانشجویان علوم پزشکی، حاصل اثر یک عامل منفرد نیست، بلکه نتیجه برهم‌کنش عوامل آموزشی، فردی و سازمانی است.

CC BY-NC 4.0

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

بنابراین، تفسیر یافته‌ها باید با نگاه چندسطحی به تجربه آموزشی دانشجویان انجام شود.

علاوه بر این، متغیرهایی نظیر وضعیت تأهل، شغل والدین، محل سکونت و میزان حمایت خانوادگی نیز بر انگیزه و رضایت تحصیلی تأثیرگذارند. دانشجویان متأهل و افرادی که با خانواده زندگی می‌کنند، معمولاً سطح بالاتری از رضایت و انگیزه را تجربه می‌کنند، در حالی که دانشجویان مطلقه یا برخی افراد از خانواده‌های پردرآمد ممکن است انگیزه کمتری داشته باشند. این یافته‌ها بر ضرورت توجه به تفاوت‌های فردی و محیطی در طراحی برنامه‌های آموزشی، به‌ویژه در رشته‌های پرستاری و پزشکی، تأکید دارد(۳۰). این یافته‌ها نشان می‌دهد که رضایت تحصیلی فقط تحت تأثیر کیفیت آموزش رسمی نیست، بلکه زمینه اجتماعی و حمایت خانوادگی نیز می‌تواند نحوه مواجهه دانشجو با فشارهای آموزشی را تعدیل کند. از این رو، برنامه‌ریزی آموزشی باید نسبت به تفاوت‌های زمینه‌ای دانشجویان حساس باشد.

در حوزه آموزش بالینی، بیشتر مطالعات نشان دادند که دانشجویان از کیفیت دوره‌های بالینی، به‌ویژه در بخش‌های کودکان و کلینیک‌های سرپایی، رضایت نسبی دارند. تعامل مستقیم با بیماران و مشارکت در فعالیت‌های درمانی موجب ارتقای مهارت‌های عملی و بین‌فردی می‌شود. با این حال، در برخی مراکز، نارضایتی از عدم بیان اهداف آموزشی، روش‌های ارزیابی، کمبود تجهیزات و شرایط نامناسب محیط یادگیری گزارش شده است. این تفاوت‌ها می‌تواند ناشی از شرایط محیطی، منابع آموزشی و ساختار برنامه‌ها باشد (۳۱) (۲۴). اهمیت آموزش بالینی از آن جهت است که دانشجو در این محیط، کیفیت آموزش را به‌صورت عینی و در تعامل مستقیم با استاد، بیمار و تیم درمان تجربه می‌کند. بنابراین، نارضایتی از اهداف نامشخص، کمبود تجهیزات یا ضعف بازخورد می‌تواند نشانه‌ای از شکاف میان برنامه درسی رسمی و تجربه واقعی یادگیری باشد.

مطالعات مربوط به آموزش الکترونیکی در دوران همه‌گیری COVID-19 نشان دادند که رضایت دانشجویان در سطح پایین تا متوسط قرار دارد. کیفیت زیرساخت‌ها، تعامل استاد–دانشجو، زمان‌بندی کلاس‌ها و بازخورد آموزشی از عوامل تعیین‌کننده رضایت هستند. ضعف در روش‌های تدریس، محدودیت تعامل و کمبود امکانات فنی از مهم‌ترین دلایل نارضایتی گزارش شده‌اند. نقش اساتید در طراحی محتوای آموزشی، ایجاد مشارکت فعال و ارائه بازخورد مؤثر در افزایش کیفیت یادگیری بسیار مهم است(۱۲). رضایت متوسط یا پایین از آموزش الکترونیکی را نمی‌توان صرفاً به ضعف زیرساخت فنی نسبت داد؛ بلکه کاهش تعامل، محدودیت بازخورد و نبود طراحی آموزشی فعال نیز در آن نقش دارد. این یافته نشان می‌دهد که آموزش مجازی در علوم پزشکی باید فراتر از انتقال محتوا و بر پایه تعامل و مشارکت طراحی شود.

یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رضایت تحصیلی، انگیزه تحصیلی و باور به توانمندی‌های فردی بود. دانشجویان با انگیزه تحصیلی بالاتر، عملکرد علمی بهتر و رضایت آموزشی بیشتری گزارش کردند(۳۰) ، این موضوع در برخی از مطالعات بین‌المللی نیز گزارش شده است. مطالعه‌ی Jiang و همکاران در چین نشان داد که باور به توانمندی‌های فردی و پیشرفت تحصیلی، پیش‌بینی‌کننده‌های مهم رضایت تحصیلی هستند و با بالاتر رفتن این باورها میزان رضایت افزایش می‌یابد(۳۸). ارتباط انگیزش تحصیلی با رضایت نشان می‌دهد که دانشجویان زمانی تجربه آموزشی را مطلوب‌تر ارزیابی می‌کنند که احساس پیشرفت، توانمندی و معنا در مسیر تحصیلی خود داشته باشند. بنابراین، مداخلات آموزشی باید علاوه بر انتقال دانش، به تقویت خودکارآمدی و انگیزش دانشجویان نیز توجه کنند.

در بسیاری از مطالعات داخلی، کیفیت آموزش بالینی و نقش اساتید به‌عنوان عامل کلیدی در رضایت تحصیلی مطرح شده است؛ وجود اساتید حرفه‌ای، رفتار مناسب، بازخورد موثر و تعامل سازنده با دانشجویان به افزایش رضایت آنان کمک می‌کند. از سوی دیگر، نبود اهداف آموزشی شفاف، تجهیزات

CC BY-NC 4.0

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

ضعیف و فرصت‌های محدود برای تمرین مهارت‌ها عامل نارضایتی بودند.(۱۴, ۳۳, ۳۴, ۳۹). این یافته نشان می‌دهد که استاد در آموزش علوم پزشکی تنها انتقال‌دهنده دانش نیست، بلکه نقش الگویی، حمایتی و تسهیل‌گر یادگیری حرفه‌ای را نیز بر عهده دارد. در نتیجه، کیفیت تعامل استاد و دانشجو می‌تواند یکی از نقاط کلیدی برای ارتقای رضایت تحصیلی باشد.

آموزش الکترونیکی و فناوری آموزشی نیز به ویژه در دوران کووید ۱۹ نقش مهمی در رضایت تحصیلی داشته است. در مطالعات داخلی، رضایت از آموزش آنلاین متوسط تا پایین گزارش شد و کیفیت فناوری، تعامل استاد-دانشجو و زمان‌بندی کلاس‌ها از مؤلفه‌های تعیین‌کننده بودند(۱۲, ۲۷, ۳۵). این یافته‌ها با نتایج مطالعه‌ی Çakmakkaya و همکاران در ترکیه همخوانی دارد که نشان دادند تسلط اساتید بر فناوری، روش‌های تعاملی آنلاین، مهارت دانشجویان با تکنولوژی و محیط کاری شخصی مرتبط با رضایت آنان است(۴۰) . همسویی یافته‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهد که چالش آموزش آنلاین در علوم پزشکی ماهیتی جهانی دارد، اما شدت آن به آمادگی زیرساختی و مهارت آموزشی اساتید وابسته است. بنابراین، ارتقای رضایت از آموزش مجازی مستلزم توسعه هم‌زمان فناوری، مهارت تدریس آنلاین و روش‌های تعاملی است.

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مانند جنسیت و محل سکونت نیز بر رضایت اثرگذار بودند؛ نتایج چندین مطالعه داخلی نشان دهنده این موضوع است که دانشجویان زن و افرادی که در محیط‌های حمایتی‌تر زندگی می‌کنند، رضایت تحصیلی بالاتری اعلام می‌کنند(۱۴, ۳۰, ۳۵). این یافته با مطالعات کشورهای دیگر درباره‌ی رضایت تحصیلی همسو می‌باشد که عوامل جمعیت‌شناختی را در کنار عوامل زیست‌روانی و حمایت محیطی، مهم می‌داند(۴۱, ۴۲). این نتایج باید با احتیاط تفسیر شوند، زیرا ویژگی‌های جمعیت‌شناختی معمولاً به‌تنهایی علت رضایت یا نارضایتی نیستند، بلکه در تعامل با حمایت اجتماعی، شرایط زندگی و تجربه آموزشی اثر می‌گذارند. بنابراین، این متغیرها بیشتر نقش زمینه‌ای و تعدیل‌کننده دارند.

چالش‌هایی که دانشجویان بین‌المللی در ایران گزارش کردند، شامل ضعف زبان، مشکلات مالی، تبعیض و کمبود حمایت فرهنگی و آموزشی بود(۳۲). موضوعی که مشابه شواهد بین‌المللی از دانشجویان بین‌الملل در چین است که فشارهای زبانی-فرهنگی را مانع موفقیت تحصیلی می‌داند این مطالعه هم‌راستا نشان می‌دهد که دانشجویان بین‌المللی در محیط‌های آموزشی مختلف، نیازمند پشتیبانی بیشتر برای تعامل، یادگیری و احساس تعلق هستند(۴۳, ۴۴). چالش‌های دانشجویان بین‌المللی نشان می‌دهد که رضایت تحصیلی برای این گروه تنها به کیفیت آموزش وابسته نیست، بلکه با احساس تعلق، توانایی ارتباط زبانی، حمایت فرهنگی و دسترسی به خدمات دانشگاهی پیوند دارد. بنابراین، سیاست‌های حمایتی ویژه برای این گروه می‌تواند به بهبود تجربه آموزشی آنان کمک کند.

علاوه بر این، محیط یادگیری و عوامل روان‌شناختی مانند استرس، کیفیت خواب و سازگاری با محیط تحصیلی، نقش مؤثری در رضایت تحصیلی دارند. مطالعه‌ی Medina Ramirez و همکاران نشان داد که سازگاری با زندگی دانشگاهی، کیفیت خواب و وضعیت روانی از عوامل مرتبط با رضایت تحصیلی در دوران کووید ۱۹ هستند(۳۷) این یافته‌ها با گزارش‌های داخلی درباره‌ی استرس بالینی و کمبود فرصت‌های یادگیری عملی در ارتباط است(۳۴). این یافته‌ها بیانگر آن است که رضایت تحصیلی با وضعیت روان‌شناختی و سازگاری دانشجو با محیط دانشگاه ارتباط نزدیک دارد. بنابراین، ارتقای رضایت تحصیلی بدون توجه به سلامت روان، مدیریت استرس و حمایت مشاوره‌ای احتمالاً اثربخشی محدودی خواهد داشت.

در مجموع می‌توان گفت که رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی تابعی از تجربه آموزشی علمی، انگیزه و باورهای فردی، کیفیت تعاملات انسانی با اساتید و محیط فیزیکی و

CC BY-NC 4.0

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

روانی دانشگاه است. براین اساس، برای ارتقای رضایت تحصیلی می‌توان مهارت‌های انگیزشی و خودکارآمدی دانشجویان را از طریق برنامه‌های مشاوره و کارگاه‌های انگیزشی ارتقاء داد و همچنین آموزش بالینی را با تاکید بر بازخورد سازنده، اهداف روشن و فرصت‌های عملی بیشتر، توسعه و بهبود بخشید.

در همین راستا، با توسعه و بهبود آموزش الکترونیکی و نیز با ارتقای مهارت‌های فناورانه اساتید و دانشجویان می‌توان فضای مناسب برای یادگیری آنلاین فراهم نمود. برای دانشجویان بین‌المللی، برگزاری دوره‌های توجیهی بدو ورود و آشناسازی و آموزش زبان و پشتیبانی فرهنگی و روان‌شناختی باید مدنظر قرار گیرد. سایر اقدامات و ملاحظات شامل توجه به عوامل روانی مانند استرس، خواب و سازگاری با محیط دانشگاه از طریق خدمات مشاوره‌ای و ترویج سبک‌های زندگی سالم می‌تواند به رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران بیانجامد.

محدودیت‌های مطالعه و پیشنهادات

مطالعه حاضر با هدف ارائه یک جمع‌بندی روایتی از شواهد موجود درباره رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران انجام شد؛ با این حال، در تفسیر یافته‌ها باید به چند نکته توجه شود. به دلیل ماهیت مرور روایتی، ارزیابی کیفیت مطالعات و سنتز کمی یافته‌ها انجام نشد. همچنین، مطالعات واردشده از نظر طراحی پژوهش، رشته تحصیلی، محیط آموزشی، ابزارهای سنجش رضایت و نحوه گزارش نتایج ناهمگون هستند. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود مطالعات آینده با طراحی طولی، نمونه‌های متنوع‌تر، ابزارهای استاندارد و رویکردهای کیفی یا ترکیبی انجام شوند و اثربخشی مداخلاتی مانند توانمندسازی اساتید، بهبود آموزش بالینی، تقویت بازخورد آموزشی، توسعه آموزش مجازی تعاملی و ارائه خدمات مشاوره‌ای بر رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی بررسی شود.

نتیجه گیری

یافته‌ها نشان می‌دهد که رضایت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی در ایران پدیده‌ای چندبعدی و متأثر از عوامل ساختاری، آموزشی و فردی است. بهبود کیفیت آموزش، تقویت محیط‌های یادگیری و توجه به نیازهای روانی، اجتماعی دانشجویان می‌تواند نقش مهمی در ارتقای رضایت تحصیلی ایفا کند. نتایج مطالعه حاضر می‌تواند مبنایی جهت برنامه‌ریزی آموزشی و سیاست‌گذاری در نظام آموزش علوم پزشکی کشور فراهم آورد.

مشارکت نویسندگان

طراحی پژوهش، جستجو و غربالگری مقالات، تحلیل داده‌ها و نگارش مقاله(ح.براتی)، مشارکت در جستجو، استخراج داده‌ها و بازبینی انتقادی مقاله(ا.مرادی)، مشارکت در تحلیل و تفسیر یافته‌ها، مدیریت فرآیند مرور (ا.فتاحی). تأیید نسخه نهایی توسط تمام نویسندگان انجام گرفته است.

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافع وجود ندارد.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان تمامی اصول اخلاق را رعایت نموده اند و این مطالعه مروری می‌باشد.

تشکر و قدردانی

از همکاری تمام نویسندگان تشکر و قدردانی می‌شود.

حمایت مالی

این مطالعه حمایت مالی نداشته است.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

CC BY-NC 4.0

References

1.Elliott KM, Healy MA. ***Key factors influencing student satisfaction related to recruitment and retention.*** J Mark High Educ. 2001;10(4):1-11.

2.Al-Sheeb B, Hamouda AM, Abdella GM. ***Investigating determinants of student satisfaction in the first year of college in a public university in the state of Qatar.*** Educ Res Int 2018;2018(1):7194106.

3.Dyrbye LN, Thomas MR, Shanafelt TD, editors. ***Medical student distress: causes, consequences, and proposed solutions.*** Mayo Clin Proc; 2005: Elsevier.

4.Rotenstein LS, Ramos MA, Torre M, Segal JB, Peluso MJ, Guille C, et al. ***Prevalence of depression, depressive symptoms, and suicidal ideation among medical students: a systematic review and meta-analysis.*** JAMA. 20.2214-36(21)316;16

5.Arif NMNA, Roslan NS, Ismail SB, Nayak RD, Jamian MR, Mohamad Ali Roshidi AS, et al. ***Prevalence and associated factors of psychological distress and burnout among medical students: findings from two campuses***. Int J Environ Res Public Health. 2021;18(16):8446.

6.Moslehpour M, Chau KY, Zheng J, Hanjani AN, Hoang M. ***The mediating role of international student satisfaction in the influence of higher education service quality on institutional reputation in Taiwan.*** Int J Eng Bus Manag. 2020;12:1847979020971955.

7.Gruppen L, Irby DM, Durning SJ, Maggio LA. ***Interventions designed to improve the learning environment in the health professions: a scoping review.*** MedEdPublish. 2018;7:211.

8.Guarino CM, Ko CY, Baker LC, Klein DJ, Quiter ES, Escarce JJ. ***Impact of instructional practices on student satisfaction with attendings' teaching in the inpatient component of internal medicine clerkships.*** J Gen Intern Med 2006;21(1):7-12.

9.Fattahi E, Barati H, Moradi E, Barati M, Mehrabian F, Kasmaei P, et al. ***Using Mini-stories as Teaching Techniques: A Qualitative Study.*** Journal of Archives in Military Medicine**.** 2023;11(2). [Persian]

10.Means B, Bakia M, Murphy R. ***Learning online: What research tells us about whether, when and how: Routledge;*** 2014.

11.Jamshidi K, Mohammadi B, Mohammadi Z, Parviz MK, Poursaberi R, Mohammadi MM. ***Academic satisfaction level and academic achievement among students at Kermanshah University of Medical Sciences: Academic year 2015-2016.*** Research and Development in Medical Education. 2017;6(2):72-9. [Persian]

12.Mohtaram M. ***Medical Students' Satisfaction with the Quality of E-learning During the COVID-19 Pandemic at Shiraz University of Medical Sciences.*** Educational Research in Medical Sciences. 2022;10(2). [Persian]

13.Goudarzi A, Khalili N, Haj-Sheykholeslami A. S***atisfaction of Iran's Medical Students with Virtual Education in the Post-Pandemic era.*** Int J Technol High E.. 2022;10(2).

14.Amini K, Salehzadeh M, Noktehsanj R. ***Assessing the relationship between teaching quality and satisfaction with clinical teachers among medical students: a correlational cross-sectional study***. BMJ open. 2024;14(12):e088351.

15.Rajabiian M, Saeedi M, Khakshour A, Saeidi K, Alipour-Anbarani M, Jowzi F. I***ranian students' satisfaction with virtual education during the COVID-19 pandemic: a systematic review.*** Medical Education Bulletin. 2023;4(1):611-25. [Persian]

16.Ayatollahi J, Akhondimeybodi Z, Raeisyazdi MS, Hamidfar M, Shahcheraghi SH. ***Medical students' satisfaction from the clinical education processes in Yazd.*** The Journal of Medical Research. 2021;7(6):195-8.

17.Azizi M, Barati H, Khamse F, Barati M, Alizadeh A. ***The effect of log book design and implementation on students' satisfaction and performance during a nursing internship course in a military psychiatric hospital.*** Ebnesina-IRIAF Health Administration. 2016;18(2):58-63. [Persian]

18.Fattahi E, Solhi M, Abbas J, Kasmaei P, Rastaghi S, Pouresmaeil M, et al. ***Prioritization of needs among students of University of Medical Sciences: A needs assessment.*** J Educ Health Promot. 2020;9(1):57.

19.Mohammadi M, Mirzaei M, Tavakoli Hosseini A, Tabatabaee SH, Aghili H, Bidbozorg H, et al. ***The survey on the effects of educational and occupational status of parents in the academic achievement of dentistry students at university of medical sciences of Yazd in academic year 2014-2015.*** Paramedical Sciences and Military Health. 2016;11(1):38-43. [Persian]

CC BY-NC 4.0

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

20.Mirhosseini S, Bazghaleh M, Basirinezhad MH, Abbasi A, Ebrahimi H. ***The relationship between depression and academic satisfaction in medical science students.*** The Journal of Mental Health Training, Education and Practice. 2021;16(2):99-111.
21.Karimi M .***The Impact of Students' Satisfaction with Online Education on Their Mental Health***. Iranian Journal of Neurodevelopmental Disorders. 2024;3(1):104-11. [Persian]
22.Karami M, Olfati O. ***Measuring service quality and satisfaction of students: A case study of students' perception of service quality in high-ranking business schools in Iran.*** African Journal of Business Management. 2012;6(2):658.
23.Lotfi M, Sagheb MM, Amini M, Lotfi F, Saber M, Bastani P. ***360 degree assessment of clinical education satisfaction in Shiraz University of Medical Sciences***. Razi Journal of Medical Sciences. 2013;20(114):59-68. [Persian]
24.Salari A, Moaddab F, Balasi LR, Dadgaran I, Nourisaeed A, Pourali H, et al. ***Medical Interns' Satisfaction of Clinical Education's Quality in Rasht Hospitals.*** Educational Research in Medical Sciences. 2016;5(2). [Persian]
25.Farhadi HR, Kasmaei P, Mehrabian F, Fattahi E, Almasi A, Barati H, et al. ***Relationship between spiritual health and happiness among the students of health sciences in Guilan University of medical sciences***. Caspian J Health Res. 2022;7(2):83-90.
26.Madadzadeh M, Barati H, AhmadiAsour A. ***The association between workload and job stress among nurses in Vasei hospital, Sabzevar city, Iran, in 2016.*** J Occup Health Epidemiol. 2018;7(2):83-9.
27.Tabatabaeichehr M, Babaei S, Dartomi M, Alesheikh P, Tabatabaee A, Mortazavi H, et al. ***Medical students' satisfaction level with e-learning during the COVID-19 pandemic and its related factors: a systematic review.*** J Educ Eval Health Prof. 2022 .20;19:37.
28.Iravani M, Nasab MB, Bahmaei H, Ghanbari S, Mohaghegh Z, Siahkal SF. ***The level of satisfaction and quality of E-learning in medical universities of Iran during the epidemic of COVID-19.*** J Educ Health Promot. 2022.11(1):9
29.Beheshti Fard S, Anvari Ardekani S, Ahmadi R, Imannezhad S, Rajabzadeh Z, Ahmadi Z. ***The satisfaction with virtual education and related factors from the perspective of medical students during the COVID-19 pandemic: a systematic review.*** Medical Education Bulletin. 2022;3(4):585-600. [Persian]
30.Abdi A, Mohammadi MM, Moradi N, Khazaei Z. ***Educational Satisfaction, Academic Motivation, and Related Factors Among Nursing Students in Iran: A Cross-Sectional Study.*** SAGE Open Nursing. 2025;11:2377960825135548۰،
31.Hosseini A, Fathi M, Saadati N, Vahidshahi K, Nasehi M, Karbasian F, et al. A ***comprehensive study of modified three-month pediatrics training curriculum at Shahid Beheshti University of Medical Sciences and its impact on student satisfaction.*** BMC Med Educ. 2024;24(1):433.
32.Nakhoda K, Hosseini M, Mohammadkhani K. ***Determining factors affecting international students' satisfaction among Iranian medical sciences universities: A qualitative study.*** Journal of Medical Education Development. 2020;12(36).۲۴-۱۶: [Persian]
33.Hoseinzadeh E, Ghasemi B, Jafari K. I***nvestigating the students' satisfaction with their field of study and its related to mental health status and related factors among the students of Saveh University of Medical Sciences: In 2021.*** Development Strategies in Medical Education. 2024;11(3):233-48. [Persian]
34.Nejad FM, Asadizaker M, Baraz S, Malehi AS. ***Investigation of nursing student satisfaction with the first clinical education experience in universities of medical sciences in Iran.*** J Med Life. 2019;12(1):75.
35.Yekefallah L, Namdar P, Panahi R, Dehghankar L. ***Factors related to students' satisfaction with holding e-learning during the Covid-19 pandemic based on the dimensions of e-learning.*** Heliyon. 2021;7(7).
36.Farsi Z, Aliyari S ,Ahmadi Y, Afaghi E, Sajadi SA. ***Satisfaction of the quality of education and virtual education during the Covid-19 pandemic in nursing students of aja university of medical sciences in 2020.*** Journal of Military Medicine. 2021;23(2):174-85. [Persian]
37.Medina-Ramirez SA, Rojas-Humpire R, Canaza JF, Hernandez F, Huancahuire-Vega S. O***nline academic satisfaction during the COVID-19 pandemic in medical students: role of sleep, psychological issues, college adjustment, and digital skills.*** F1000Res. 2022;11:241.
38.Jiang Q, Horta H, Yuen M. ***International medical students' perspectives on factors affecting their academic success in China: a qualitative study***. BMC Med Educ. 2022;22(1):574.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]
[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]
CC BY-NC 4.0

39.Pouresmaeil M, Abbas J, Solhi M, Ziapour A, Fattahi E. ***Prioritizing health promotion lifestyle domains in students of Qazvin University of Medical Sciences from the students and professors' perspective***. J Educ Health Promot. 2019;8(1):228.
40.Çakmakkaya ÖS, Meydanlı EG, Kafadar AM, Demirci MS, Süzer Ö, Ar MC, et al. ***Factors affecting medical students' satisfaction with online learning: a regression analysis of a survey.*** BMC Medi Educ. 2024;24(1):11.
41.da Silva AN, Lucietto DA, Bastos MVdS, do Nascimento TQ, Vettore MV. ***The relationship of dental students' characteristics to social support, psychosocial factors, lifestyle, and quality of life.*** Health Psychol Behav Med. 2022;10(1):596-616.
42.An M, Ma X, Wu H. ***Medical students' academic satisfaction: Social cognitive factors matter***. Med Educ. 2023;57(12):1239-47.
43.Yi Q, Zhang J. ***From language attitude to sociocultural adaptation among international students: the mediation of ethnic identification.*** J Multiling Multicult Dev. 2025:1-18
44.Liang X, Wang S, Zhao H, Zhang Y, Lin L, Huang Z. ***Determinants of Asian Students' Medical Satisfaction in China: A Cross-Sectional Survey.*** J Multidiscip Healthc. 2025:1803-12.

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

CC BY-NC 4.0

Academic Satisfaction of Medical Students in Iran: A Narrative Review

Barati H (PhD)[1], Moradi E (PhD)[2], Fattahi E (PhD)[3]*

[1] Assistant Professor.Guilan Road Trauma Research Center, Trauma Institute, Guilan University of Medical Sciences, Rasht, Iran.
[2] Education Development Center (EDC), Urmia University of Medical Sciences, Urmia, Iran.
[3]Assistant Professor.Department of Health Education and Promotion, School of Health, Guilan University of Medical Sciences, Rasht, Iran.

Received: 1 May 2025 ***Revised:*** 20 June 2026 ***Accepted:*** 10 June 2026

Abstract

Introduction: Academic satisfaction is one of the key concepts in higher education. This narrative review was conducted to examine and analyze articles published in Iran from 2016 to 2026 regarding the level of academic satisfaction, its determinants, and educational implications.

***Method*:** This study was a narrative review in which relevant studies published between 2016 and 2026 were searched non-systematically in relevant databases. The inclusion criteria were studies that reported academic satisfaction among Iranian medical students. The exclusion criteria included studies with irrelevant topics and studies lacking quantitative or qualitative data on satisfaction. The extracted data included study design, sample size, instruments used, key findings, and study setting.

Results: From a total of 329 studies, 10 studies were ultimately selected, covering various medical schools across Iran. The level of academic satisfaction ranged from moderate to relatively high. The quality of the educational environment, teaching methods, and teacher–student interaction were the strongest predictors of satisfaction. Contextual factors, including year of study and academic performance, also influenced satisfaction. Online learning was associated with moderate satisfaction due to limited interaction and infrastructural challenges.

Conclusion: Improving academic satisfaction requires multifaceted interventions, including improving clinical learning environments, empowering faculty members, expanding interactive online education, and providing psychological support and academic counseling. Standardized measurement tools and longitudinal studies are recommended to better understand the determinants of satisfaction and to inform educational policies and practices in Iranian medical schools.

Keywords: Academic Satisfaction, Medical Students, Iran

This paper should be cited as:

Barati H, Moradi E, Fattahi E. ***Academic Satisfaction of Medical Students in Iran: A Narrative Review.*** J Med Edu Dev. 2026; 21(1): 1514- 1528.

**** Corresponding Author: Tel: +981333849411, Email: Esmaeil.fattahi1@gmail.com***

[Downloaded from jmed.ssu.ac.ir on 2026-09-04]

[DOI: 10.18502/jmed.v21i1.21999]

CC BY-NC 4.0